

DOI: 10.32347/2076-815x.2022.79.274-282

УДК 725.56/578

к. арх., доцент **Обиначна З.В.**,

zoriana.o@ukr.net, ORCID: 0000-0003-1782-5300,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ДЛЯ СПІЛЬНОГО ТИМЧАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ ТА ДІТЕЙ-СИРИТ

Здійснена спроба виявлення основних факторів, які впливають на формування центрів для спільного тимчасового перебування осіб похилого віку та дітей-сиріт, проведена систематизація та наведена коротка характеристика кожного з них.

Виявлені фактори поділено на дві умовні групи: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх належать соціальний, містобудівний, природньо-кліматичний, економічний, медичний, демографічний. До внутрішніх входять психологічний, педагогічний, ергономічний, естетичний, екологічний, гігієнічний фактори.

Ключові слова: архітектура; фактори; соціальна архітектура; центр для спільного перебування осіб похилого віку та дітей-сиріт.

Постановка проблеми. Все частіше людство звертає увагу на потреби соціально незахищених людей та створює шляхи змін на краще майбутнє. Це і зміни в законодавстві, і створення соціальних благодійних груп, організацій та проєктів. До однієї із таких соціальних змін можна віднести цікаву та сміливу ідею об'єднати два покоління під одним дахом – осіб похилого віку та дітей-сиріт. Створення такого закладу закладе початок до об'єднання двох вікових груп людей, які потребують догляду, любові, тепла та уваги.

Ідея об'єднати покоління не є новою в світі та активно практикується у різних країнах. В свою чергу, в Україні тільки починають спробу впровадити до реалізації подібний заклад (в с.Спаське Новомосковського району Дніпропетровської області), що підтверджує актуальність теми, яка, без сумніву, є досить своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інклюзивності та універсального проєктування, розглянуто в наукових дослідженнях Бармашиної Л.М. [1], Куцевича В.В. [2], Данчак І.О. [3].

Історію створення, розвитку та типології установ інтернатного типу досліджували С. Заєць, В. Покась, В. Слюсаренко. Дослідження присвячені організації простору споруд соціального захиту дітей розглядалися

Ахаїмовою А.О.[4], Коваль-Цеповою А.В.[5], Фоміном В.В.[6], Мирошніковою Н.Б., Дорошенко Ю.О.[7], Акчуриною-Муфтієвою Н.М. [8].

Архітектурі будинків для людей похилого віку присвячені роботи Губанова А.В., Чирви А.В. [9], Попович А.О., Мартинова В. Л., Бірілло І.В.[10].

Метою публікації є спроба виведення та систематизація факторів, що впливають на формування центрів для спільного тимчасового перебування осіб похилого віку та дітей-сиріт.

Основна частина. За даними мінсоцполітики в Україні функціонують 287 інтернатних установ. Серед них 90 будинків-інтернатів для громадян похилого віку, геріатричних пансіонатів, пансіонатів для ветеранів війни і праці, в яких проживають 12,4 тис. осіб.

Кількість українців пенсійного віку постійно збільшується. При цьому державні геронтологічні центри переповнені, існуюча матеріальнотехнічна база застаріла, що негативно позначається на їх функціонуванні. Що ж стосується приватних будинків для людей похилої вікової категорії, то вони, на сьогоднішній день, практично відсутні [10, с.8].

Будинки-інтернати для людей похилого віку, за зарубіжною та вітчизняною практикою, можуть розміщуватись у містах різного типу (селища міського типу, малі середні, великі, дуже великі та міста-мільйонери). Найбільш поширеним за кордоном є заміське будівництво на добре озелених територіях, таких як ліси, озера, гірські схили. При цьому кожний такий проєкт обов'язково передбачає використання сучасних технологій, енергозберігаючих систем, а також повноцінного обладнання для забезпечення максимального комфорту літніх людей з різним ступенем активності [8, с.2-3].

Згідно зі статистичними даними, в Україні, кількість врахованих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, наближається до 1 млн, і, що особливо тривожно, протягом останніх десятиліть зберігається стійка тенденція щодо зростання контингенту таких дітей [7, с.446].

На структуру центрів для спільного тимчасового перебування осіб похилого віку та дітей-сиріт впливає система факторів. Їх умовно можна розділити на дві групи: зовнішні та внутрішні (рис.1).

Зовнішні фактори представляють собою середовищну оболонку, в умовах якої формуються архітектурний об'єкт, до яких відносяться: соціальний, містобудівний, природньо-кліматичний, економічний, медичний, демографічний фактори.

Соціальний фактор визначає доцільність будівництва центру для тимчасового перебування осіб похилого віку та дітей-сиріт. Він має істотний

вплив на створення подібно роду закладу, оскільки, саме за допомогою різних соціальних організацій реалізуються подібні проєкти. Функціонування такого закладу дозволить створити міцну платформу для комунікації різних вікових груп та покращення соціальних відносин, що в подальшому позитивно впливатиме як кожную конкретку групу відвідувачів, так і на соціум в цілому.

Містобудівний фактор впливає на вибір території. Даного роду заклад доцільно розміщувати за межами міста, в не густо заселеній місцевості. Розміщення ділянки в гірській місцевості дозволить відвідувачам відчувати себе затишно, розслаблено та настроїть їх на відпочинок. При можливості, можна розташовувати ділянку біля лісу, що дозволить створити додаткові екскурсійні маршрути та допоможе створити естетичне композиційно-просторове рішення проєкту. При виборі ділянки на віддаленій від населених пунктів території, необхідно врахувати можливість підключення до зовнішніх інженерних та електричних ресурсів.

Природньо-кліматичний фактор впливає як на визначення місця будівництва споруди, так і на конструктивне та об'ємне архітектурне рішення. Сприятливі природньо-кліматичні умови дозволять архітектору створити доступне та безпечне середовище для проживання та проведення дозвілля. При наявності зеленої зони на території центру з'явиться можливість створення сенсорного саду, який може включати всі п'ять принципів за органами відчуттів: зону запаху, тактильну зону, зону смаку, звуку та зору. Даний сад можна використовувати, як місце для проведення ранкової зарядки, у реабілітаційних та навчальних цілях, а також для усамітнення та відпочинку відвідувача.

Економічний фактор визначає загальну архітектурно-планувальну концепцію об'єкта в цілому. Він має дуже важливий вплив на місткість закладу, рівень комфортності, а також на загальну кошторисну вартість будівництва закладу. Враховуючи те, що зазвичай експериментальні споруди такого типу будуються за кошти окремої зацікавленої громади, волонтерської допомоги, то даний фактор впливає на можливість застосування сучасних конструкцій і нетипових архітектурних рішень.

Медичний фактор впливає на наповнення закладу необхідними приміщеннями для надання необхідної лікарської допомоги та реабілітації. Опираючись на те, що заклад передбачений для різної вікової категорії відвідувачів, враховуючи осіб похилого віку, а також, тут можуть перебувати особи з інвалідністю, медичний супровід пацієнтів обов'язковий.

Демографічний фактор. Опираючись на кількісні показники наявності дітей-сиріт, дітей, що позбавлені батьківського піклування, наповнюваність будинків для перестарілих, демографічний фактор впливає на кількість

розрахункових місць в закладі. Також цей фактор впливає на створення подібних центрів для спільної творчої роботи та активного відпочинку різних вікових груп.

До внутрішніх факторів можна віднести психологічний, педагогічний, ергономічний, естетичний, екологічний, гігієнічний.

Психологічний фактор передбачає створення індивідуальних закритих просторів, окремих кімнат для проживання. Необхідно врахувати те, що літні люди швидко втомлюються та не можуть довгий час перебувати в шумному середовищі, тому необхідно передбачати окремі вікові зони. Можна передбачити наявність каплички в даному закладі, оскільки більшість людей України є віруючими християнами, також доцільно було б вибирати ділянку в недалекій доступності від церкви, для можливості відвідування богослужінь.

Педагогічний фактор. Зважаючи на те, що у закладі відбуватимуться спільні творчі заняття, а також може бути передбачене навчання для дітей за шкільною програмою, даний фактор впливає на функціональне зонування центру.

Ергономічний фактор має значний вплив як на внутрішнє, так і на зовнішнє середовище центру. Необхідно керуватися принципами універсального дизайну, оскільки у закладі можуть перебувати різні вікові групи людей з різними фізичними можливостями.

Естетичний фактор. Важливу роль у перебуванні в будівлі відіграє естетика архітектурного рішення, що впливає на психологічний стан літньої людини та дитини. Вагоме значення для організації простору має колір та освітлення. Необхідно взяти до уваги той факт, що у закладі можуть перебувати особи з порушенням аутистичного спектру, з вадами зору, тому слід грамотно підійти до організації кожної функціональної зони. Як відомо, яскраві кольори та різке світло можуть бути збудниками агресії у таких людей та можуть негативно впливати на психологічний стан відвідувачів.

Екологічний фактор. У зв'язку з тим, що відвідувачі можуть перебувати у закладі обмежену кількість часу (від 5-ти до 14 днів), а також, враховуючи те, що при виборі території слід зупинитись на віддалених від густо населених районів, бажано створити атмосферу єднання з природою та створення архітектурного образу, що налаштовує на відпочинок. Для цього слід використовувати природні матеріали як при облицюванні фасадів та організації зонішнього середовища, так і застосовувати їх в інтер'єрному рішенні.

Гігієнічний фактор. Для створення комфортних умов для проживання, навчання та творчості, необхідно керуватись санітарними нормами мікроклімату навчальних та житлових приміщень, а також бути обачними при виборі рослин, оскільки багато видів є отруйними.

Наведені фактори є умовними і в практичній діяльності тісно взаємопов'язані одні з одним, а також можуть коригуватись (впливати в більшій чи меншій мірі) виходячи з конкретного завдання на проектування. Та все-таки кожен з них має значний вплив на функціональне та об'ємно-просторове рішення центрів для спільного тимчасового перебування осіб похилого віку та дітей-сиріт.

Висновки. Головною метою роботи є визначення основних факторів, які впливають на архітектурно-планувальну структуру території центру для спільного тимчасового перебування осіб похилого віку і дітей-сиріт, та його функціонального наповнення з урахуванням особливостей категорії відвідувачів. Виявлені фактори умовно поділені на дві групи: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх було віднесено соціальний, містобудівний, природньо-кліматичний, економічний, медичний, демографічний. До внутрішніх входять психологінчий, педагогінчий, ергономінчий, естетичний, екологічний, гігієнічний фактори.

Підсумовуючи, можна сказати, що дане дослідження є фундаментом для створення подібних закладів в Україні.

Список літератури

1. Бармашина Л.М. Універсальний дизайн як складова соціальної екології. Сучасні проблеми архітектури і містобудування. К.: КНУБА, 2015. Вип. 40. С. 341-348.
2. Куцевич В.В. Вопросы формирования безбарьерной среды жизнедеятельности // Жилищное строительство. М, 2001. № 5. С.13-15.
3. Данчак І.О. Ергономінчні принципи формування архітектурного середовища помешкань для інвалідів: дис. канд. наук з арх.:18.00.01. Львів, 2003. – 150 с.
4. Ахаїмова А.О. Історична еволюція закладів соціального захисту самотньої дитини. Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Зб. наукових праць. Спецвипуск.– К.: КиївЗНДІЕП, 2004. – С. 44-48.
5. Коваль-Цєпова А.В. Принципи дизайну інтер'єрів закладів соціального захисту дітей: дис. канд. мистецт.: за спец. 17.00.07 «Дизайн» – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021. –350 с.
6. Фомін В.В. Теорія і практика організації діяльності закладів суспільної опіки дітей та молоді в Україні (кінець XVIII – початок XX століття). дис. на здоб. наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.01. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2019. – 577 с.

7. Мирошнікова Н.Б., Дорошенко Ю.О. Будинки виховання дітей-сиріт: ретроспектива та типологія закладів опіки. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2015. Вип.38. С.445-451.

8. Акчурина-Муфтиева Н.М. Формирование типов зданий домов ребенка и детских домов/ Автореф. канд. арх. - М., ЦНИИЭП учебных зданий, 1986, с. 21.

9. Губанов А.В., Чирва А.В. Тенденции формирования современной архитектуры домов престарелых. Збірник наукових праць ДонНАБА, 2017. – №2 (7). – С. 74-81.

10. Попович А.О., Мартинов В.Л., Бірілло І.В. Архітектурно-композиційні прийоми планування закладів інтернатного типу для людей літнього віку. Теорія і практика дизайну. Дизайн архітектурного середовища, 2019. – Вип. 18. – С. 7-15.

к. арх., доцент **Обычная З.В.**,

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕНТРОВ ДЛЯ СОВМЕСТНОГО ВРЕМЕННОГО ПРЕБЫВАНИЯ ЛИЦ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА И ДЕТЕЙ-СИРОТ

В статье предпринята попытка выявления основных факторов, влияющих на формирование центров для совместного временного пребывания пожилых людей и детей-сирот. Произведена систематизация и приведена краткая характеристика каждого из них.

Выявленные факторы были поделены на две условные группы: внешние и внутренние. К внешним относятся социальный, градостроительный, природно-климатический, экономический, медицинский, демографический факторы. К внутренним входят психологический, педагогический, эргономичный, эстетический, экологический, гигиенический.

Надо понимать, что речь идет о специализированном учреждении, которое, помимо наличия разной возрастной группы посетителей, предусматривает возможность пребывания лиц с инвалидностью, персонала, который будет находиться в заведении постоянно, поэтому он должен быть максимально комфортным и обеспечивать достойный уровень проживания и обучения.

Приведенные факторы условны и в практической деятельности тесно взаимосвязаны друг с другом, а также могут корректироваться (влиять в большей или меньшей степени) исходя из конкретного задания на проектирование. И все же каждый из них оказывает значительное влияние на

функциональное и объемно-пространственное решение центров для совместного временного пребывания пожилых людей и детей-сирот.

Ключевые слова: архитектура; факторы; социальная архитектура; центр для совместного пребывания пожилых людей и детей-сирот.

PhD in Architecture, Associate Professor **Obynochna Zoriana**,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF CENTRES FOR JOINT TEMPORARY STAY OF THE ELDERLY AND ORPHANS

The article identifies the main factors, affecting the formation of centres for joint temporary stay of the elderly and orphans. Each of these factors has been systematised and briefly described.

The factors identified were divided into two main groups: external and internal. The external ones include social, urban planning, natural-climatic, economic, medical and demographic factors. The internal ones include psychological, pedagogical, ergonomic, aesthetic, environmental and hygienic.

Here we mean a specialized institution, which, in addition to having a different age group of visitors, provides for the stay of disabled people and nursing staff on the constant basis, so it shall be comfortable and offer a decent level of accommodation and training.

The above factors are conditional and closely interrelated, as well as adjustable; their effect is mainly based on the specific design task. And yet, each of them has a significant effect on the functional and spatial solution of the centres for joint temporary stay of the elderly and orphans.

Key words: architecture; factors; social architecture; a centre for joint temporary stay of the elderly and orphans.

REFERENCES

1. Barmashina L.M. (2015). Universal'nyy dyzayn yak skladova sotsial'noyi ekolohiyi [Universal design as a component of social ecology]. *Suchasni problemy arkhitektury i mistobuduvannya*, 40. 341-348 {in Ukrainian}
2. Kutsevich V.V. (2001). Voprosy formirovaniya bezbar'yernoy sredy zhiznedeyatel'nosti [Issues of forming a barrier-free living environment] *Zhilishchnoye stroitel'stvo*, 5, 13-15. {in Russian}
3. Danchak I.O. Erhonomichni pryntsypy formuvannya arkhitekturnoho seredovyscha pomeshkan' dlya invalidiv [Ergonomic forming principles of architectural environment for the disabled]: the thesis on the obtaining of the

candidate scientific degree on speciality 18.00.01. Lviv, 2003. – 150 p. {in Ukrainian}

4. Akhayimova A.O. Istorychna evolyutsiya zakladiv sotsial'noho zakhystu samotn'oyi dytyny [Historical evolution of single child welfare institutions]. Promising directions in the design of residential and public buildings: Collection of scientific papers. Special Issue. - K.: Kyiv Ukrainian Zonal Research and Design Institute for Civil Engineering, 2004. – p. 44-48. {in Ukrainian}

5. Koval-Tsepova A.V. Pryntsypy dyzaynu inter"yeriv zakladiv sotsial'noho zakhystu ditey [Principles of interior design of institutions for the children social protection]: the thesis on the obtaining of the candidate scientific degree on speciality 17.00.07 Design. Lviv Politechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2021. -350 p. {in Ukrainian}

6. Fomin V.V. Teoriya i praktyka orhanizatsiyi diyal'nosti zakladiv suspil'noyi opiky ditey ta molodi v Ukrayini (kinets' XVIII – pochatok XX stolittya) [Theory and practice of organizing activity of institutions of social guardianship of children and youth in Ukraine (the end of the 17th – the beginning of the 20th century)], the thesis on the obtaining of the candidate scientific degree on speciality 13.00.01. Kharkiv National Pedagogical University, 2019. – 577 p. {in Ukrainian}

7. Myroshnikova N.B., Doroshenko Y.O. Budyanky vykhovannya ditey-syrit: retrospektyva ta typolohiya zakladiv opiky [Orphanages: a retrospective and typology of institutions of care]. Modern problems of architecture and urban planning: Technical Collection. Kyiv, 2015. Issue 38. p. 445-451. {in Ukrainian}

8. Akchurina-Muftieva N.M. Formirovanie tipov zdaniy domov rebenka i detskih domov [Formirovaniye tipov zdaniy domov rebenka i detskikh domov]. Avtoref. kand. arh. - M., CNIEHP uchebnyh zdaniy, 1986, s. 21. {in Russian}

9. Gubanov A.V. & Chirva A.V. (2017). Tendentsii formirovaniya sovremennoy arkhitektury domov prestarelykh [Trends shaping modern architecture homes]. Zbirnik naukovikh prats DonNABA – Collection of scientific works of DonNABA, No. 2 (7), 74-81. {in Russian}

10. Popovich A., Martinov V., Birillo I. Arkhitekturnokompozytsiyini pryomy planuvannya zakladiv internatnoho typu dlya lyudey litn'oho viku [Architectural and composition administration of planning places of internal type for middle ages]. Theory and practice of design. Architectural environment design, 2019. – Issue 18. – P. 7-15. {in Ukrainian}